

Norsk samfunnsvitenskapelig datajeneste

Årsmelding 2004

INNHold

Formål	side 2
Organisering	2
Nasjonalt samarbeid	2
Internasjonalt samarbeid	5
Bruk av tjenester	6
Informasjons- og formidlingsaktiviteter	6
Nesstar Ltd.	6
Styrets beretning	8
Regnskap	9
Styre, råd og utvalg	10
Organisasjonskart	12

ÅRSMELDING 2004

FORMÅL

NSD er et av verdens største arkiv for forskningsdata og står som formidler av data til forskere og studenter i Norge og utland. I tillegg er NSD et kompetansesenter som veileder forskere i forhold til datainnsamling, dataanalyse, metode, personvern og forskningsetikk. Hovedmålsettingen er å forbedre muligheter og arbeidsvilkår for empirisk forskning som først og fremst er avhengig av tilgang til data. Dette gjøres ved å bygge ned økonomiske, tekniske, kunnskapsmessige, juridiske og administrative barrierer mellom brukere og dataressurser.

ORGANISERING

NSD var fra etableringen i 1971 og fram til og med 2002 institusjonelt knyttet til Norges forskningsråd. Etter vedtak i Stortinget i desember 2002 ble NSD med virkning fra 1. januar 2003 fristilt fra Norges forskningsråd og etablert som Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS eid av Utdannings- og forskningsdepartementet.

Fristillingen medførte ikke endringer i NSDs tjenestetilbud og innretning. Omdanningen var derfor kun en endring av tilknytningsform til staten.

NASJONALT SAMARBEID

Norske forskere og studenter innen de områder NSD arbeider har relativt gode vilkår for tilgang til data. Dette kan i all hovedsak tilskrives tre forhold:

- At Norges forskningsråd har valgt å bruke ressurser på å bygge opp NSD som en nasjonal infrastruktur for formidling av data til forskningsformål.
- At Statistisk sentralbyrå har valgt å bruke NSD til formidling av data til forskningsformål
- At Datatilsynet har valgt å bruke NSD som en viktig samarbeidspartner for iverksetting av personvernlovgivningen innen forskningssektoren.

Norges forskningsråd

Helt siden NSD i 1971 ble opprettet av Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning i Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, har organisasjonen hatt sin institusjonelle tilknytning til og grunnfinansiering fra Forskningsrådet. NSDs muligheter som nasjonal infrastruktur for norske forskningsmiljøer er uløselig knyttet til miljøenes tillit til og bruk av NSDs tilbud. At forskningsmiljøene i Norge har støttet valget om å konsentrere innsatsen på feltet ved én institusjon, har vært helt avgjørende for at Forskningsrådet har gitt NSD gode og trygge rammevilkår til å løse sine primæroppgaver.

Fastlegeordningen

I forbindelse med evalueringen av Fastlegeordningen har NSD, på oppdrag fra Norges forskningsråd, etablert en datatjeneste for programmet. Tjenesten er tilgjengelig for alle forskere med finansiering fra Forskningsrådet eller med tilknytning til universitet, høyskole og instituttsektoren. Datatjenesten henter data fra ulike kilder, herunder Fast-

legerutinen som er Rikstrygdeverkets (RTV) system for administrasjon og drift av ordningen, og data fra Folketrygdens samlede utbetalinger til fastlegene. Data fra fastlegerutinen kan koples til egne data eller med data fra andre registre etter søknad og innen gjeldende regelverk om personopplysninger.

NSD

Gjennom satsingen på NSD har Norges forskningsråd etablert en rekke felles ressurser som har forbedret muligheter og arbeidsvilkår for empirisk forskning. Det er bygd opp omfattende arkiver med data om individer, regioner og politiske og administrative systemer. Det er satset på internasjonalisering av norsk forskning gjennom bl.a. deltakelse i internasjonale intervjuundersøkelser og tilrettelegging av komparative regionale data. Datatilbudet blir stadig rikere. Forskningsrådet etablerte og var hovedbidragsyter til driften av Datafaglig sekretariat. Sekretariatets oppgaver som nå videreføres av Personvernombudet for forskning, har gitt NSD spisskompetanse innen området forskning og personvern og lagt grunnlaget for de oppgaver NSD har på dette området i dag.

Et omfattende og nært samarbeid med Norges forskningsråd vil også fremover være helt avgjørende for både omfanget og kvaliteten på de tjenester NSD kan tilby sine primærbrukere. Hovedmålsettingen er den samme som da NSD ble etablert i 1971. Organisasjonen skal fortsatt yte tjenester for empirisk forskning. Dette ligger også til grunn for en intensjonserklæring fra Norges forskningsråd ved fristilling av NSD.

Kontakten med Forskningsrådet ga seg også i 2004 utslag på finansieringssiden. Som tidligere var Forskningsrådet den desidert største bidragsyter til driften av NSD.

Statistisk sentralbyrå

Samarbeidet mellom Statistisk sentralbyrå og NSD om formidling av data til forskningsformål har i stor grad medvirket til at norsk empirisk forskning har gode arbeidsvilkår. Ved å bruke NSD til å forvalte data til forskningsmiljøene har man fått etablert prosedyrer som ivaretar personvernet samtidig som det er åpnet for relativt utstrakt bruk av individdata til forskningsformål.

Samarbeidet har gitt norske forskere og studenter tilgang til offisiell statistikk, og bruken av data er klart økende. I 2002 leverte NSD 252 datasett fra intervjuundersøkelser foretatt av Statistisk sentralbyrå. I 2003 var antall formidlede datasett nesten fordoblet til 483, med en ny fordobling i 2004 med 949 utleverte datasett. Bruken av Kommunedatabasen som i hovedsak består av data fra SSB er også stor med 1 575 eksterne datauttak i 2004.

Samtidig som tilgangen er stor, har samarbeidet vist at det er mulig å ivareta Statistisk sentralbyrås formid-

lingsoppgaver uten at tilliten til Byrået undergraves. Samarbeidet er helt unikt i internasjonal sammenheng.

Datatilsynet

I 2003 ble NSD personvernombud for universitetene, de vitenskapelige og statlige høgskolene og en rekke helseforetak og forskningsinstitutter. Til grunn for denne ordningen ligger bl.a. "Lov om behandling av personopplysninger" (personopplysningsloven) som trådte i kraft 1. januar 2001 og erstattet personregisterloven av 1979. Personvernombudet viderefører oppgavene til Datafaglig sekretariat. Ombudets formelle ansvar er plassert hos NSDs daglige leder.

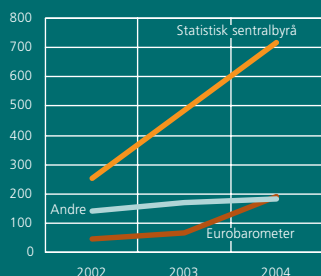
Innføring av ordningen med meldeplikt til et personvernombud (i stedet for Datatilsynet) er en nyskaping i norsk lovgivning. Plikten til å innhente forhåndssamtykke (konsesjon) fra Datatilsynet er sterkt nedbygget og langt på vei erstattet av en meldeplikt som medfører at NSD blir siste instans for vurdering og klarering av meldepliktige prosjekter. Det betyr at Datatilsynet har delegert deler av sitt ansvar i forhold til personopplysningsloven og helseregisterloven til NSD.

I forslaget til ny forskrift til personopplysningsloven som ble sendt ut på høring i 2004, går Datatilsynet et steg videre og foreslår at konsesjonsplikten nedbygges ytterligere under forutsetning av at behandlingen er godkjent av et personvernombud og for medisinsk forskning, av en etisk komité. I forslaget er NSDs viktige rolle og kvalitetssikrende funksjon fremhevet som et argument for å begrense Datatilsynets forhåndskontroll. Vi tar det som en bekreftelse på at Datatilsynet har tillit til at også personverninteressene har vært tjent med den kontroll norsk forskning har pålagt seg selv med obligatorisk veiledning og forhåndsvurdering hos NSD. Med forslaget går Norge lenger enn de fleste land i Europa og fritar nesten all forskning fra melde- og konsesjonsplikt. Det er kun Sverige som har gått like langt, begge land har lenge hatt omfattende selvregulering innen forskningssektoren.

Med fokus på bruk av helseopplysninger hadde Datatilsynet våren 2004 tilsyn i ca. 60 forskningsprosjekter ved 27 institusjoner. NSD er personvernombud for 46 av tilsynsobjektene og 18 av institusjonene som er blitt kontrollert. Resultatene fra kontrollen er derfor viktige for NSD. Tilsynsrunder viser at norske forskere følger regelverket, og hovedinntrykket er at personvernet til deltakerne i forskning blir ivaretatt på en tilfredstillende måte.

Data formidlet av NSD

Fordelt på institusjoner som sto for gjennomføring av undersøkelsen

Data fra intervjuundersøkelser

NSD henter inn og lagrer intervjuundersøkelser fra en rekke kilder, fra Statistisk sentralbyrå, fra meningsmålingsinstitutter og fra enkeltforskere. NSD har også tilgang til store mengder data gjennom et nettverk av utenlandske dataarkiver og dataleverandører. Totalt har NSD tilgjengelig bortimot 2000 intervjuundersøkelser. Som følge av

den teknologiske utviklingen blir disse stadig bedre dokumentert og lettere tilgjengelig for brukere. Etterspørselen etter slike data øker også som følge av reformene i undervisning i samfunnsfag ved universitet og høgskoler de siste årene. Dette har bl.a. slått markert ut i mer databruk blant studentene.

Når det gjelder institusjonene er bildet mer nyansert. Kun 1 av 27 institusjoner har ut fra Datatilsynets vurdering implementert et tilfredstillende internt kontrollsystem.

NSD har vært i dialog med institusjonene og diskutert oppfølging og tiltak for å imøtekomme Datatilsynets krav i forhold til behandling av personopplysninger i forskningsøyemed. Fra vår side arbeides det med å etablere en nettside som gir institusjonene tilgang til løpende informasjon om behandling av personopplysninger ved egen institusjon. Systemet skal gi institusjonene mulighet til å føre tilsyn med behandlingsgrunnlag og andre vilkår knyttet til konsesjon og melding. Institusjonene vil få passordbeskyttet tilgang til detaljert informasjon om hvert enkelt prosjekt, herunder opplysninger som gis i meldeskjema og ombudets vurdering og anbefalinger i forhold til prosjektet. Det skal bli mulig å følge behandlingen av person- og helseopplysninger fra prosjektstart, gjennom utvidelser, endringer og forlengelser til personopplysninger slettes, anonymiseres eller arkiveres i tråd med regelverket. Dette vil gjøre institusjonene godt rustet til å utføre sine oppgaver som behandlingsansvarlig for forskningsprosjekter. NSD har klar en åpen kortversjon av basen.

NSD er i dag personvernombud for 120 institusjoner, deriblant alle universitet og vitenskapelige høyskoler, statlige og private høyskoler og flere helseforetak mv. Det betyr at hovedtyngden av norsk forskning er underlagt de prosedyrer som er etablert for juridisk klarering av prosjekter hos Personvernombudet. Vi tror at den brede oppslutningen om ordningen og siste års vekst i antall institusjoner som slutter seg til, tyder på at norsk forskning har sett seg tjent med å ha et rådgivnings- og serviceorgan med spesialkompetanse på spørsmål om forskning og personvern.

I 2004 behandlet ombudet 1384 nye meldinger. Til sammenligning var tallene i 2003 i overkant av 900. De fleste prosjektene faller inn under meldeplikten og ferdigbehandles hos NSD. Av 1384 nye meldinger ble 150 (11 %) videresendt til Datatilsynet som søknad om konsesjon.

Ombudet har i 2004 levert tre høringsuttalelser til relevante lovforslag på området og deltatt i et EU-finansiert prosjekt om lovgivning og medisinsk forskning.

Andre nasjonale samarbeidspartnere

I tillegg til et bredt samarbeid med Norges forskningsråd, universitetene, høyskolene og forskningsinstituttene har

NSD også i 2004 samarbeidet med andre institusjoner om konkrete oppgaver, slik som eksemplene nedenfor viser:

- **Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD)** har initiert og finansiert *Database for statistikk om høgre utdanning (DBH)* der utvikling og drift er lagt til NSD. Databasen inneholder statistikk om universiteter, vitenskapelige høyskoler, statlige høyskoler og kunsthøyskoler. UFD og institusjonene benytter databasen som et planleggingsverktøy i budsjettarbeidet. Data stilles også til disposisjon for forskningsmiljøene. I 2004 har DBH deltatt i et teknisk utvalg nedsatt av Universitets- og høyskolerådet (UHR) knyttet til utvikling av et system for rapportering av data for vitenskapelig publisering basert på bibliografiske data og autoritetsregistre. Innstillingen fra UHR ble levert til UFD i slutten av 2004.

- **Kirkerådet** har gitt NSD i oppdrag å registrere og tilrettelegge menighetenes årsstatistikk. *NSDs kirke database* danner grunnlag for Den norske kirkes offisielle kirkestatistikk. Årsstatistikken bygger på kirkebøkene, menighetenes dagregister og tellinger utført av ansatte i menighetene og inneholder bl.a. opplysninger om antall døpte, confirmerte, innmeldte og utmeldte, gudstjenester, gudstjenestedeltakere, nattverd deltakere, innsamlet kollekt, aktiviteter for barn og unge, diakonale og økumeniske tiltak i menighetene m.m.

- **Pasientombudene.** På oppdrag fra pasientombudene og Sosial- og helsedirektoratet har NSD utviklet et nettbasert statistikkssystem med informasjon om pasientombudenes saksbehandling. Systemet ble åpnet 1. januar 2003 og er nå oppdatert med informasjon fram til 31. desember 2004.

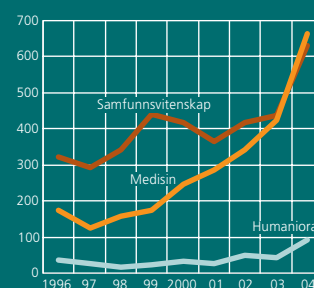
Statistisk informasjon i grafisk form og i tabellform kan hentes ut via Internett. På bestilling er det også mulig for forskningsmiljøene å få tilgang til analyseklare data på henvendelsesnivå.

Nedbygging av konsesjonsplikten

I oktober 2004 sendte Datatilsynet et forslag til endring av personopplysningsforskriften på høring. Datatilsynet foreslår at konsesjonsplikten fjernes under forutsetning av at behandlingen er godkjent av et personvernombud og, for medisinsk forskning, av en regional etisk komité. Unntaket er større forskningsprogrammer som involverer et stort antall mennesker og/eller er av lang varighet, i tillegg til frafallsanalyser

som fremdeles skal forhåndsgodkjennes av Datatilsynet. Dersom forslaget blir vedtatt, vil kun et fåtall prosjekter trenge konsesjon fra Datatilsynet. Datatilsynet vil i fremtiden legge større vekt på etterkontroll av behandling av personopplysninger i forskningsprosjekter. Dersom forslaget blir vedtatt vil det utvilsomt forenkle hverdagen til norske forskere ved at en får færre institusjoner å forholde seg til.

Meldinger om personregistre fordelt på fag

INTERNASJONALT SAMARBEID

Gjennom engasjement i internasjonale organisasjoner og gjennom forpliktende samarbeid i en rekke prosjekter, deltar NSD i arbeidet med å bygge opp et datagrunnlag for komparative analyser. Dette samarbeidet sikrer tilgang til data og kompetanse for NSDs brukermiljøer, samtidig som man sprer informasjon om norske forhold. Internasjonalt samarbeid er også viktig for å kunne vurdere kvaliteten på NSDs virksomhet.

NSD er medlem av en rekke internasjonale organisasjoner. De mest sentrale er:

- Council of European Social Science Data Archives (CESSDA), www.nsd.uib.no/Cessda/
- International Federation of Data Organizations (IFDO), www.ifdo.org/
- Inter-university Consortium for Political and Social Research (ICPSR), www.icpsr.umich.edu/
- Luxembourg Income Study (LIS), www.lisproject.org/. NSD er Norges forskningsråds representant.
- International Social Survey Programme (ISSP), www.issp.org/. NSD er for tiden sekretariat for ISSP.
- Data Documentation Initiative (DDI Alliance), www.icpsr.umich.edu/DDI/org/

NSD har i 2004 deltatt i flere internasjonale samarbeidsprosjekter som har som mål å lette oppbygging, tilgang til og bruk av forskningsdata på tvers av landegrensener og språklig mangfold, bl.a. i:

- **Network of Economic and Social Science Infrastructure in Europe (NESSIE)**. NESSIE har som hovedmål å gjøre det lettere å få informasjon om og tilgang til komparative europeiske data gjennom bl.a. utvikling av en bedre samfunnsvitenskapelig infrastruktur, tilrettelegging av data og skoling av yngre forskere. Prosjektet koordineres av European Centre for Analysis in the Social Sciences i Storbritannia og drives i samarbeid med Zentralarchiv i Tyskland, CEPS/INSTEAD i Luxembourg og NSD. Prosjektet ble avsluttet i 2004. nessie.essex.ac.uk/

- **Data Documentation Initiative (DDI Alliance)** er et samarbeid mellom institusjoner, særlig i USA og Europa med formål å utvikle en ny standard for dokumentasjon av samfunnsvitenskapelige numeriske data. www.icpsr.umich.edu/DDI/org/

- EU-prosjektet **MADIERA** har som mål å videreutvikle teknologi som er utviklet gjennom de tidligere EU-prosjektene NESSTAR, FASTER og LIMBER. Deltakere er UK Data Archive, NESSTAR Ltd., DDA (Danmark), FSD (Finland), SIDOS (Sveits), EKKE (Hellas) og ZA (Tyskland). NSD er koordinator for prosjektet. www.madiera.net/

- **MetaDater**. Prosjektet består i å utvikle konseptuelle datamodeller for metadata og koordineres av Zentralarchiv (Tyskland). Andre hovedpartnere i prosjektet er SIDOS (Sveits), DDA (Danmark), EKKE (Hellas), SSD (Sverige) og NIWI (Nederland). NSD og UK Data Archive er med som "Assistant Contractors" i dette EU-prosjektet. www.metadater.org/

- **ISSP**. The International Social Survey Programme er en internasjonal organisasjon med medlemmer fra 40 land, og har til formål hvert år å gjennomføre en kryssnasjonal intervjuundersøkelse innen et sentralt samfunnsvitenskapelig emne. ISSP ble etablert i 1984. NSD har vært medlem fra 1989. I 2004 gjennomførte NSD den norske utgaven av *ISSP 2004: Citizenship*, som var den 16. ISSP-undersøkelsen i Norge. NSD er sekretariat for ISSP i perioden 2003–2006. www.issp.org

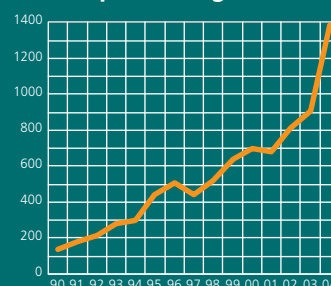
- **Implementation of the Data Protection Directive in Relation to Medical Research and the Role of Ethics Committees (PRIVIREAL)** er et EU-finansiert prosjekt som løper i perioden 2002–2004. Prosjektet skal beskrive, analysere og sammenligne hvordan medlemslandene, søkerlandene og Norge iverksetter Direktivet i nasjonal lovgivning, på papiret og i praksis i forhold til medisinsk forskning. Prosjektet ser også på rollen til de nasjonale etiske komiteene i måten de ivaretar de rettigheter som garanteres under EU-direktivet og nasjonal lovgivning. Hensikten er å vurdere om tolkning og praksis i de ulike deltakerlandene er i tråd med EU-direktivets intensjoner. Prosjektet ledes fra University of Sheffield, England. Prosjektet ble avsluttet i 2004 og NSD bidrar med artikler i tre av de seks bøkene som skal publiseres fra prosjektet. www.privireal.org/

Rundebordskonferanse om personvern

Som samarbeidspartner i NESSIE arrangerte NSD i begynnelsen av mai en rundebordskonferanse om personvern, *Data Protection and Data Access. Regulations and Guidelines*. Samfunnsvitere og jurister fra ulike europeiske institusjoner var blant de spesielt inviterte deltakerne, likeså representanter fra Europakommisjonen, European Science Foundation, dataarkiv og nasjonale statistiske byrå. En representant fra Nylenna-utvalget var også til stede. Det ble fokusert

på juridiske og etiske betingelser for empirisk forskning, spesielt på hvordan EU-direktivet av 1995 (95/46/EC) påvirker mulighetene for slik forskning i dagens Europa. De fleste land innenfor EU og EØS, deriblant Norge, har adoptert regelverket som ligger i direktivet. En gjennomgang av hvordan personvernet ivaretas i forhold til forskning i de forskjellige landene viser at EU-direktivet tolkes og implementeres ulikt. Den norske modellen med personvernombud for forskning vakte stor interesse blant deltakerne.

Meldinger om personregistre

BRUK AV TJENESTER

Antall brukere av NSDs tjenester har i 2004 økt sterkt. Hovedtyngden er tilknyttet universitetene, men etterspørsele fra høyskolene og instituttsektoren har imidlertid lenge vært økende. NSDs tyngdepunkt ligger fortsatt i samfunnsfaglig forskning, men NSD betjener i økende grad også andre fagområder, særlig medisin og helsefag.

De tjenester NSD formidler er i hovedsak:

- data til forskning, undervisning og studentoppgaver
- veiledning og hjelp i forbindelse med datainnsamlingsopplegg
- forskningsdesign og analyse av data
- veiledning om juridiske og etiske rammer ved innsamling av data
- bruk og arkivering av persondata
- arkivering av data fra forskningsprosjekter
- opplæring i bruk av analyseprogrammet NSDstat
- dokumentasjon og informasjon om forskning

INFORMASJONS- OG FORMIDLINGS-AKTIVITETER

Den viktigste forutsetning for at NSDs datatilbud brukes av forskningsmiljøene, er at forskere har kunnskap om de tilbud som foreligger. Utdragingen for NSD blir å opprettholde og videreutvikle kontakten og kontaktpunktene med brukerne. Dette er viktig ikke minst for å fange opp kunnskap om brukernes behov og prioriteringer.

NSD har alltid lagt vekt på å ha en åpen og direkte kontakt med brukerne. Veksten i datatilbud og antall brukere har imidlertid ført til at vi i økende grad tar i bruk nye former for samarbeid og kontakt. NSD satser nå sterkt på netjtjenester, samtidig som hver enkelt avdeling og hvert enkelt prosjekt utvikler egne former for samarbeid og informasjon. I oppbygging og drift av tjenester og datatilbud blir det opprettet styringsgrupper, arbeidsgrupper eller referansegrupper hvor ulike interesser i prosjektene er representert.

NSD har også gode erfaringer fra å holde forelesninger, kurs og seminarer bl.a. om forskning og personvern og om spesielle datatilbud. Alle i staben har hatt utstrakt brukerkontakt i 2004, og mange har holdt fore-

drag, undervist og utarbeidet skriftlig informasjonsmateriale og publikasjoner innen eget arbeidsområde.

Informasjonsteknologi er en viktig rammebetingelse for NSDs virksomhet, bl.a. ved tilrettelegging, oppbevaring og formidling data. NSD har lenge brukt Internett som en kanal for informasjon om data og andre tjenester.

I 2004 ble *NSD Brukermelding* erstattet med et kortfattet nyhetsblad med navnet *NSDnytt*. *NSDnytt* er på fire sider og kom ut fire ganger i 2004 i papirformat og på NSDs nettsider. Det nye opplegget innebærer en større vektlegging av NSDs nettsider som publiseringskanal med lengre artikler og utfyllende informasjon i tilknytning til stoff som presenteres i nyhetsbrevet.

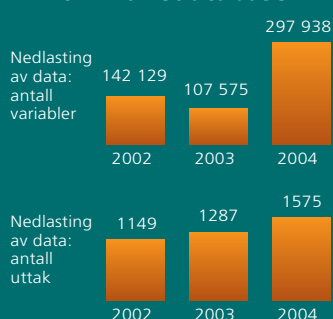
NESSTAR LTD.

NSD eier 50 % av NESSTAR Ltd. Wivenhoe Technology Limited som er en del av University of Essex eier også 50 %. Selskapet er lokalisert ved University of Essex i Colchester.

Selskapet er en videreføring av flere EU-prosjekter som bl.a. utviklet programmet NESSTAR. Programmet ble utviklet for å dekke behov hos dataarkiv og har vist seg å også være av kommersiell interesse. NSD er sammen med flere andre dataarkiv og forskningsinstitusjoner brukere av NESSTARs tilbud. Den videre organisering av selskapet har vært vurdert i 2004.

www.nesstar.com/

Kommunedatabasen

KIRUT og FD-Trygd – Brukertjeneste for forskere og studenter

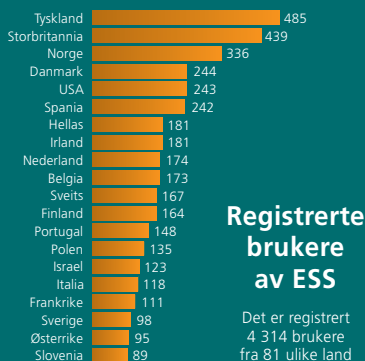
Brukertjenesten har hatt som hovedmålsetting å tilrettelegge og levere data fra tryggedatabasene KIRUT og FD-Trygd til forskere og studenter. Brukertjenesten har vært finansiert av Norges forskningsråd for perioden 2000–2004 gjennom forskningsprogrammet "Velferdsprogrammet – samfunn, familie, oppvekst (VELFERD)". Tjenesten ble etablert som en direkte forlengelse av brukertjenesten for KIRUT som allerede hadde

vært i virksomhet i flere år hos NSD. KIRUT-databasen og tjenestene knyttet til denne var finansiert av Forskningsrådet, Sosial- og helsedepartementet og Finansdepartementet.

NSD har inngått avtale med Statistisk sentralbyrå (SSB) om at NSD skal drive en brukertjeneste for studenter og forskere med data fra FD-Trygd. Avtalen går i kortet ut på at SSB leverer aidentifiserte data som NSD anonymiserer før utlevering. Gjennom tjenesten er det mulig for forskere og studenter i universitets-, høyskole- og

The European Social Survey (ESS)

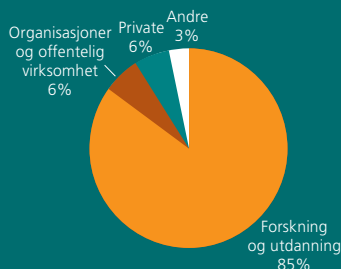
Målsettingen for ESS er å legge til rette for systematiske studier over tid, av holdninger og verdier i forhold til sentrale sosioøkonomiske og politiske problemstillinger i Europa. Undersøkelsen i 2004, hvor 24 land deltok, er andre runde i en serie av slike undersøkelser.

NSD er dataarkiv for ESS og en av seks partnere i prosjektets styringsgruppe.

Gruppen blir ledet av Roger Jowell ved the Centre for Comparative Social Surveys, City University, London. Internasjonal prosjektledelse og koordinering blir finansiert av EU og the European Science Foundation (ESF), mens undersøkelsene i hvert enkelt land i all hovedsak blir dekket av nasjonale forskningsråd.

Registrerte brukere av ESS

4 314 brukere har registrert seg⁷

Dataene er tilgjengelige både som direkte nedlastbare filer og for on-line analyser ved hjelp av NESSTAR-teknologi. Det er lagt opp til at man kan kjøre analyser direkte på nettet, samtidig som man får vist intervju spørsmål og annen dokumentasjon av data. Man kan også skreddersy sitt eget datasett før man laster det ned for mer avanserte analyser i andre statistikkprogrammer. Data er fritt tilgjengelige, men det stilles vilkår om at data ikke skal utnyttes kommersielt. Videre må brukerne registrere seg før man får tilgang til dem. Pr. desember 2004 er det registrert i alt 4300 unike, aktive brukere av ESS-data på nettsiden, og av disse har 1844 lastet ned en eller flere datafiler.

I 2005 vil NSD tilby et internetbasert undervisningsopplegg basert på data fra første runde i ESS, ESS EduNet. Det er snakk om to undervisningsmoduler, en som er bygget på "human values scale", en annen på samfunnsdeltakelse og politikk. Begge oppleggene er beregnet på universitetsstudenter på bachelor- og masternivå.

instituttsektoren å motta tryggedata vederlagsfritt via NSD. SSB betjener først og fremst brukere fra offentlig forvaltning. Samarbeidet mellom NSD og SSB er svært viktig for driften av en effektiv tjeneste overfor brukerne, og ikke minst med hensyn til å gjøre både tryggedata og dokumentasjon tilgjengelig for alle brukergrupper.

I perioden 2000-2004 har brukertjenesten foretatt mer enn 100 tilrettelegginger og utleveringer av data til nærmere 50 forsknings- og studentprosjekter.

Forskningsrådets finansieringsperiode gikk ut ved utgangen av 2004. NSD har imidlertid søkt Forskningsrådet om midler slik at brukertjenesten kan videreføres og tilføres ny funksjonalitet.

Partidokumentarkivet

NSD har etablert et datatilbud hvor alle prinsipp- og valgprogram som de politiske partiene har produsert siden 1884 er gjort tilgjengelig. I tillegg omfatter dokumentasjonen pressemeldinger fra partienes

stortingsgrupper og fra de sentrale partiorganisasjonene. Siste oppdatering ble gjort i forbindelse med lokalvalget i 2003 hvor dokumentsamlingen ble utvidet med fylkesvalgprogrammer. Prinsipp- og valgprogrammene finnes også på CD-plate som ble sist oppdatert i 2001.

STYRETS BERETNING FOR 2004

Andre driftsår for Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD)

NSD ble etablert i 1971 som et nasjonalt og tverrfaglig organ under Norges forskningsråd. Med virkning fra 1. januar 2003 ble NSD fristilt fra Norges forskningsråd og etablert som Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS heleid av Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD). Selskapet drives fra Bergen.

Hovedhensikten med omdanningen var å gjøre NSD i bedre stand til å løse sine oppgaver for norsk forskning. Det betyr at NSD har hovedformål om å forbedre mulighetene og arbeidsvilkårene for norsk empirisk forskning ligger fast og at oppgavene er blitt videreført av det nye selskapet. Så langt er styrets erfaringer med det nye selskapet gode.

Aktiviteter

Virksomheten i NSD var i 2004, som tidligere år, organisert med utgangspunkt i NSDs nasjonale ansvar for å ivareta sentrale og viktige datatjenester for norsk forskning. Det betyr at NSD har arbeidet på bred basis for å sikre forskere og studenter tilgang til data ved å samle inn, bearbeide, arkivere, vedlikeholde og formidle data til forskningsmiljøene. Volumet på virksomheten er omtrent på samme nivå i 2004 som i 2003.

I 2004 ble det utført ca. 50 årsverk, inkludert deltidsansatte studenter. Tallet for 2003 var det samme.

Finansiering

NSDs finansieringsstruktur er den samme som tidligere. Hovedinntektene kommer fra grunnbevilgningen fra Norges forskningsråd og fra prosjekter som utføres på oppdrag fra Norges forskningsråd, norske universiteter, ulike departementer og EU.

Grunnbevilgningen fra Norges forskningsråd finansierer 26 % av virksomheten og 47 % totalbevilgningen når vi inkluderer prosjektstøtte fra Norges forskningsråd. De tilsvarende tallene for 2003 var 32 % og 42 %. Tallene viser at Norges forskningsråd viderefører satsingen på NSD som nasjonal infrastruktur og datatjenester for forskning.

Kildene for NSDs finansiering er for øvrig stort sett de samme som året før, men med en stor nedgang prosentvis i finansieringen fra departementene. Nedgangen skyldes i hovedsak at det blir gjennomført skolevalg hvert annet år og senest i 2003.

Fordelingen på ulike finansieringskilder var i 2004 med 2003 tall i parentes: 47 % (42 %) fra Norges forskningsråd, 17 % (27 %) fra departement, 16 % (24 %) fra andre offentlige og private oppdragsgivere inkludert EU og 20 % (7 %) salgsinntekter.

Faglige aktiviteter og formidling

NSDs hovedoppgave er informasjon og formidling og vi har derfor sett det som viktig at informasjons- og formidlingsfunksjonen integreres som en naturlig del av den enkelte medarbeiders arbeids- og ansvarsområde. De fleste medarbeiderne har utstrakt brukerkontakt, og holder bl.a. foredrag på seminarer og utarbeider skriftlig informasjonsmateriale og publikasjoner innen eget arbeidsområde.

NSD satser nå sterkere enn før på Internett som formidlingskanal, og har i 2004 erstattet den mer omfattende Brukermeldingen med et kortfattet nyhetsblad, NSDnytt. Bladet kom ut med 4 nummer i 2004.

Arbeidsmiljø

NSDs ansatte sitter i et kontormiljø med datamaskiner som viktigste arbeidsredskap. Lokalene i deler av bygningsmassen er i dårlig forfatning. NSD har derfor inngått avtale med Universitetet i Bergen om utbedring og ombygging av NSDs lokaler i 2004.

Korttidssykefraværet for de ansatte er relativt stabilt og var siste år på 1,15 % mot 1,47 % i 2003. Langtidsfraværet har gått kraftig ned og endte i 2004 på 0,13 % mot 6,44 % i 2003. Ingen skader eller ulykker ble registrert.

Virksomheten har ikke forurenset det ytre miljøet.

Staben etter alder- og kjønnsfordeling

Aldersfordelingen (se fig.) viser at det er en klar overvekt av menn i staben. Samtidig viser figuren at NSD i tråd med målsetningen om en jevnere fordeling mellom kjønnene har økt rekrutteringen av kvinner i de laveste alderskategoriene.

Årsregnskap og resultatdisponering

Styret er fornøyd med årsresultatet for 2004 og de økonomiske fremtidsutsiktene for selskapet. Styret bekrefter at forutsetningen for videre drift er tilstede. Styret ønsker å styrke egenkapitalen i selskapet og foreslår derfor at årsresultatet for NSD i 2004 på kr. 4.231.029,- avsettes som annen egenkapital. I tråd med vedtektene deler selskapet ikke ut utbytte.

Bernt Aardal (styreleder)

Knud Knudsen

Kirstine Kolsrud

Inger Njølstad

Hans Viggo Sæbø

Mette Vestli

Bjørn Henriksen

REGNSKAP 2004

DRIFTSINNETEKTER

Driftsinntekter	30 637 863
Andre driftsinntekter	2 000
Sum driftsinntekter	30 639 863

DRIFTSKOSTNADER

Lønnskostnader	19 572 363
Avskrivning varige driftsmidler	358 107
Andre driftskostnader	6 726 202
Sum driftskostnader	26 656 671

Driftsresultat	3 983 192
-----------------------	------------------

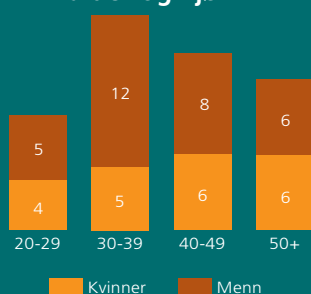
FINANSPOSTER

Renteinntekt	256 534
Annen finansinntekt	104 071
Rentekostnad (-)	-954
Annen finanskostnad (-)	-111 814
Sum finansposter	247 838

ÅRETS RESULTAT*	4 231 029
------------------------	------------------

* Årsresultatet for 2004 er på kr 4 231 029. Dette beløpet består av reelt driftsoverskudd på kr 2 731 029 og kr 1 500 000 som er periodisert som forskuddsbetalt kostnad til lokaler, utbetalt til UiB i 2004.

Staben fordelt på
alder og kjønn

STYRE, RÅD OG UTVALG

NSDs styre i 2004:

Styreleder:

- Forskningsleder Bernt Aardal, Institutt for samfunnsforskning, Oslo

Medlemmer:

- Professor Knud Knudsen, Universitetet i Stavanger
- Professor Inger Njølstad, Universitetet i Tromsø
- Seniorrådgiver Hans Viggo Sæbø, Statistisk sentralbyrå, Oslo
- Adm. direktør Mette Vestli, Norsk Helsenett AS, Trondheim
- Rådgiver Kirstine Kolsrud, NSD, ansattes representant
- Førstekonsulent Unni Sæther, NSD, ansattes observatør

Varamedlem:

- Førsteamanuensis Anne Lise Fimreite, Universitetet i Bergen

NSDs stab har i 2004 bl.a. deltatt i følgende nasjonale styrer, utvalg og komiteer:

- UNINETT A/S, Bjørn Henrichsen, styreformann
- Statistisk sentralbyrå, Styret, Bjørn Henrichsen, personlig varamedlem
- Norges forskningsråd, Utredningsgruppe om samfunnsvitenskapelig infrastruktur – registerdata, Bjørn Henrichsen, medlem
- Universitets- og høyskolerådet, Teknisk utvalg for autoritetsregistre og publiseringsdata, Bjug Bøyum, medlem
- Rådet for taushetsplikt og forskning, Bjørn Henrichsen, medlem
- KOSTRA-arbeidsgruppe for kirkelig sektor, Arild Mellesdal, medlem

Deltakelse i internasjonale organisasjoner:

- International Social Survey Programme (ISSP), Bjørn Henrichsen og Knut Kalgraff Skjåk, sekretærer.
- NESSTAR Ltd., Colchester, England, Bjørn Henrichsen, styremedlem
- Council of European Social Science Data Archives (CESSDA), Bjørn Henrichsen, President
- International Federation of Data Organizations (IFDO), Bjørn Henrichsen, styremedlem
- Data Documentation Initiative Alliances (DDI Alliance) Steering Committee, Bjørn Henrichsen, leder
- Data Documentation Initiative Alliances (DDI Alliance) Expert Committee, Atle Alvheim, medlem
- EU-utvalg til å vurdere infrastruktur for samfunnsvitenskap og humaniora, Bjørn Henrichsen, medlem
- European Science Foundation (ESF), Standing Committee for the Social Sciences (SCSS), Bjørn Henrichsen, rådgiver/observatør
- European Social Survey (ESS) Central Coordinating Team, Bjørn Henrichsen, Kirstine Kolsrud og Knut Kalgraff Skjåk, medlemmer
- European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI), Bjørn Henrichsen, norsk delegat
- ESFRI Steering Group for Social Sciences and Humanities, Bjørn Henrichsen, leder, Dag Kiberg, sekretær

Lovhjemling av etikkomiteene

I juni 2004 sendte Utdannings- og forskningsdepartementet på høring et lovforslag om lov hjemlig av etikkomitésystemet i Norge. Lovforslaget innebærer i hovedsak en kodifisering av dagens system med de forskningsetiske komitéene som uavhengi-

ge rådgivende forvaltningsorgan uten beslutningsmyndighet. NSD ser det som svært positivt at Departementet vektlegger behovet for å styrke og stadfeste komitéenes faglige og politiske uavhengighet som den viktigste begrunnelsen for begrenset lov hjemlig av komitésystemet. Denne uav-

hengigheten er en forutsetning for å sikre komitéenes troverdighet og opprettholde tillit til systemet både blant forskere og folk flest.

I forbindelse med NSDs arbeid på ulike områder, er det opprettet følgende utvalg og grupper:

Referansegruppe for intervjuundersøkelser

- Professor Knud Knudsen, Universitetet i Stavanger
- Professor Ola Listhaug, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
- Forskningsleder Ann-Helén Bay, NOVA, Oslo

Styringsgruppe for Database for statistikk om høgre utdanning

- Assisterende universitetsdirektør Sverre Spildo, Universitetet i Bergen, leder
- Studiedirektør Monica Bakken, Universitetet i Oslo
- Personal- og økonomidirektør Britt Elin Steinveg, Høgskolen i Tromsø
- Studiedirektør Siri Margrethe Løksa, Norges landbrukshøgskole
- Avdelingsdirektør Erik Bolstad Pettersen, Utdannings- og forskningsdepartementet (observatør)
- Avdelingsleder Terje Olav Moen, Norges forskningsråd (observatør)
- Avdelingsdirektør Jon Haakstad, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (observatør)
- Rådgiver Kjetil Digre, Statistisk sentralbyrå (observatør)

Referansegruppe for NSDs Kirkedatabase

- Seniorrådgiver Per Tanggaard, Kirkerådet, leder
- Forskningsleder Ole Gunnar Winsnes, Stiftelsen Kirkeforskning
- Seksjonssjef Terje Risberg, Statistisk sentralbyrå
- Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon
- Seniorrådgiver Jan Otto Langmoen, Kultur- og kirke departementet
- Seksjonsleder Eigil Morvik, Kirkerådet/Den norske kirkes sentrale medlemsregister
- Avdelingsleder Knut Kalgraff Skjåk, NSD

Referansegruppe for Kirkelig monitor

Kirkelig monitor er et samarbeidsprosjekt mellom Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) og NSD.

- Professor Pål Repstad, Høgskolen i Agder
- Kirkeverge Arne Eggen, Lørenskog
- Sokneprest Sevat Lappegard, Elverum
- Førsteamanuensis Anne Lise Fimreite, Rokkansenteret/Universitetet i Bergen
- Forskningsleder Ole Gunnar Winsnes, KIFO
- Rådgiver Arild Mellesdal, NSD (sekretær)
- Fagkonsulent Kyrre Moe, NSD (prosjektleder)

European Strategy Forum on Research Infrastructure (ESFRI)

European Strategy Forum on Research Infrastructure (ESFRI) er et organ som bl.a. skal råde EU og de europeiske land om satsing på infrastruktur for forskning. ESFRI er sammensatt av 1–2 delegater fra hvert land og fra EU. Delegatene oppnevnes av

forskningsdepartementet i hjemlandet. Norge ble representert i ESFRI fra sommeren 2004.

På møte i ESFRI 3. september ble det vedtatt å oppnevne styringsgrupper for å utarbeide såkalte "roadmaps" for infrastruktur for forskning innen fagområdene Biological and Medical Sciences, Physical

and Engineering Sciences and Social Sciences and Humanities. Bjørn Henriksen ble valgt til leder for gruppen som skal arbeide med samfunnsvitenskap og humaniora. Han er samtidig oppnevnt som norsk delegat til ESFRI.

ORGANISASJONSKART

Avdeling

Faste/engasjerte ansatte

Timeassistenter

Administrasjon
Vigdís Kvalheim

Kontor

Anne M. Dueland
Reidunn Hofslott
Victoria L. Robins
Linda Ringstad (fra 27.5.04)

Marianne Drangevåg (fra 1.2.04 til 16.5.04)
Björg Systad (til 31.1.04)
Evy Hermansen (til 31.1.04)

Informasjon og planlegging

Dag Egil Kiberg Alette Gilhus Mykkeltvedt

Personvernombudet

Pernilla Bollman (fra 5.1.04)
Grethe Halvorsen (til 31.3.04)
Siv Midthassel (fra 5.1.04)

Synnøve Serigstad (fra 19.4.04)
Lis Tenold

Prosjektdokumentasjon

Randi Frotvedt Unni Sæther

Drift
Atle Alvheim

Regionale data

Atle Jåstad Astrid Nilsen

Individdata

Gry-Hege Henriksen
Randi Eriksrud (til 30.1.04), Lars Tore Rydland (fra 1.3.04)
Geir Teigland (fra 5.1.04)

Data om det politiske system

John-Erik Ågotnes Jon Audun Kvalbein, Gunnar Thesen (til 25.4.04)

IT-drift

Lars W. Holm Eirik Schwenke

NSDs avdelingskontorer

Helene Roshauw (UiO) Kyrre Svarva (NTNU)
Martin Arne Andersen (UiT)

NSDs styre
Styreleder Bernt Aardal

Adm. direktør
Bjørn Henrichsen

Utvikling
Bjarne Øymyr

Regional statistikk

Terje Marøy Terje Sande

Programutvikling

Audun Lange Magne Skjeret
Ørnulf Risnes Kjetil Thuen
Sigbjørn Revheim Sigmund Tveit
Jostein Ryssevik Ole Voldsæter

Læremiddel

Ole Johnny Kvalsund (til 31.1.04)

Oppdrag
Knut Kalgraff Skjåk

Intervjuundersøkelser

Kirstine Kolsrud Hilde Orten Ellen L. Stavseth, Lisa Lagesen Berg (til 28.6.04),
Trond Almendingen (fra 12.1.04) Helge Holtermann (fra 29.11.04)

Helse- og tryggedata

Nicolas Rodriguez Jon Gunnar Tufta
Bernt Olav Økland

Kirkedata

Arild Mellesdal Kyrre Moe

Database for statistikk om høgre utdanning (DBH)

Eirik Andersen Mursit Cetin Torill Kjøsnes (til 30.6.04)
Yngve Bersvendsen Beate Vågen Hesjedal
Gøran Breivik (til 12.3.04) Sondre Eikanger Kvalø
Bjug Bøyum Torill Kjøsnes (fra 1.7.04)

NSD

**Norsk samfunnsvitenskapelig
datatjeneste AS**

Hans Holmboesgate 22, 5007 Bergen
Tlf.: 55 58 21 17 - Fax: 55 58 96 50 - nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no